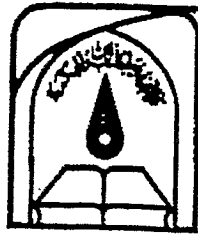

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی

۱۳۸۱ / ۱۲ / ۲۰

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد
زبان شناسی همگانی

بررسی واژ- نحوی ساخت های مصدری در زبان فارسی

نگارش:

فرحناز حیدرپور

استاد راهنما:

دکتر محمد مهدی واحدی لنگرودی

استاد مشاور:

دکتر عالیہ کرد زعفرانلو کامبوزیا

تابستان ۱۳۸۱

۴۴۸۵۷

تاییدیه اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضاء هیئت داوران نسخه نهایی پایان نامه خانم فرحناز حیدرپور
تحت عنوان : بررسی واژ - نحوی ساخت های مصدری در زبان فارسی
را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد
می کنند.

<u>امضاء</u>	<u>رتبه</u>	<u>نام و نام خانوادگی</u>	<u>اعضاء هیئت داوران</u>
	استادیار	دکتر محمد مهدی واحدی لنگرودی	۱- استاد راهنما
	استادیار	دکتر عالیہ کرد زعفرانلو کامبوزیا	۲- استاد مشاور
	استادیار	دکتر ارسلان گلفام	۳- استاد ناظر
	استادیار	دکتر پریوش صفا	۴- استاد ناظر
	استادیار	دکتر ارسلان گلفام	۵- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی

آیین نامه پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) های خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به مرکز نشر دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد نگارنده در رشته زبان شناسی همگانی است که در سال ۱۳۸۱ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر محمد مهدی واحدی لنگرودی و مشاوره سرکار خانم دکتر عالیبه کرد زعفرانلو کامبوزیا از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های نشریات دانشگاه تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به مرکز دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تادیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند، به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود از طریق دادگاه معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶: اینجانب فرحناز حیدرپور دانشجوی رشته زبان شناسی همگانی مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: فرحناز حیدرپور

تاریخ: ۱۳۸۱/۶/۲۴

امضاء:

**تقدیم به پدر و مادر بزرگوارم که همواره
مشوق من بوده‌اند.**

**تقدیم به همسر مهربانم که صبوراانه
دشواری‌های این مسیر را در کنار من
تحمل نمود.**

و تقدیم به دردانه هایم بهفر و پانته آ .

تشکر و قدردانی

اکنون که پس از ماهها تلاش نگارش این پایان نامه خاتمه یافته است وظیفه خود می‌دانم که از زحمات و حمایت‌های کسانی که در انجام این کار مرا یاری کرده‌اند تشکر و قدردانی نمایم.

پیش از همه و بیش از همه در نگارش این رساله مدیون راهنمایی‌های استادانه و دلسوزانه جناب آقای دکتر محمد مهدی واحدی لنگرودی هستم و بدین طریق سپاس بیکران خود را از این همه کمک ابراز می‌دارم.

همچنین از استاد ارجمند سرکار خانم دکتر عالیه کرد زعفرانی کامبوزیا که مشاوره این رساله را پذیرفته و راهنمایی‌های ایشان بسیاری از نقاط ضعف این کار را برطرف ساخته است تشکر و قدردانی می‌نمایم.

از اساتید محترم سرکار خانم دکتر پریش صفی و جناب آقای دکتر ارسلان گل‌فام که با وجود کثرت مشغله قبول زحمت نموده و این پایان نامه را مطالعه و در رفع نقایص آن مرا یاری کرده‌اند بسیار سپاسگزارم.

در اینجا نهایت تشکر خود را از تمام کسانی که بدون کم‌هایشان انجام این کار برای من امکان پذیر نبود ابراز می‌نمایم: مادر مهربانم، برادر بزرگوارم آقای جمشید عسگری، خواهر عزیزم مهناز، دخترانم آذر خُش و آنارام و بویژه خانم آرزو نجفیان دوستی که بی‌دریغ و بی‌توقع و خالصانه همچون خواهری مهربان همواره در کنارم بود و بار همه سختی‌های اینکار را او بدوش کشید.

چکیده

ساخت‌های مصدری در زبان فارسی شامل حاصل مصدر، اسم مصدر و مصدر می باشند. حاصل مصدر از الحاق وند به ستاک‌های غیر فعلی و اسم مصدر و مصدر از الحاق وند به ستاک‌های فعلی ساخته می شوند. حاصل مصدر ساختی است که از تنوع ساختاری زیادی برخوردار است و فرآیند ساخت آن دارای ویژگی‌های منحصر بفردی است که نمی توان آنها را به دقت پیش بینی کرد. اسم مصدر نیز در زبان فارسی دارای بسامد و کاربرد زیادی است و حاصل یک نوع وند افزایی واژگانی است. این وند افزایی دارای ویژگی‌های منحصر بفرد است و پیش بینی آنکه کدام وند به کدام ستاک فعلی ملحق می شود و اسم مصدر می سازد ممکن نیست. از سوی دیگر مصدر که حاصل وند افزایی نحوی است، باری بر واژگان ندارد و به صورت زایا و شفاف از تمام ستاک‌های فعلی، چه ساده و چه مرکب، ساخته می شود.

پژوهش حاضر پس از مطالعه دیدگاه‌های تعدادی از زبان‌شناسان در مورد ساخت اسم فعل در انگلیسی، با قبول دیدگاه بیکر (۱۹۸۵) به تحلیل داده‌های فارسی بر اساس این دیدگاه پرداخته و پس از مقایسه اسم فعل انگلیسی و مصدر فارسی و نیز مقایسه مصدر و اسم مصدر فارسی پاسخ فرضیه‌های این پژوهش را ارائه می کند. تجزیه و تحلیل داده‌های فارسی نشان می‌دهد که اولاً مصدر فارسی به اسم فعل انگلیسی نزدیک است و مشابهت‌های قابل توجهی بین این دو ساخت وجود دارد و ثانیاً ساخت‌های مصدر و اسم مصدر در زبان فارسی دارای تمایزات نحوی و معنایی هستند که به نحوه اشتقاق و جایگاه تولید آن‌ها مربوط می باشد. به علاوه در این پژوهش نشان داده شد که مصدر برخی وابسته‌های اسمی را می پذیرد و نیز وابسته‌های فعلی بی تردید می توانند با مصدر به کار روند. اسم مصدر نیز همواره می تواند با وابسته‌های اسمی به کار رود و برخی از وابسته‌های فعلی نیز با آن همراه می شوند. در پایان نیز به پیامدهای نظری یافته‌های پژوهش اشاره شده است.

کلمات کلیدی: اسم فعل، ساخت‌های مصدری، اسم برگرفته از فعل، تجزیه و تحلیل واژ-نحوی

فهرست

صفحه

فصل اول: کلیات پژوهش

۱	۱-۰-۰-۱- مقدمه
۲	۱-۱- بیان مسئله، اهداف و ضرورت انجام تحقیق
۲	۱-۲- سؤال های تحقیق
۳	۱-۳- فرضیه ها
۳	۱-۴- روش تحقیق
۳	۱-۴-۱- بیکره زبانی
۳	۱-۴-۲- جمع آوری داده ها
۳	۱-۴-۳- نوع تحلیل و توصیف
۳	۱-۵- محدودیت ها
۴	۱-۶- پایگاه نظری

فصل دوم: مروری بر آثار پیشین

۵	۲-۰-۰- مقدمه
۵	۲-۱- تحقیقات مربوط به اسم فعل در زبان انگلیسی
۵	۲-۱-۱- دیدگاه بیکر
۱۴	۲-۱-۲- دیدگاه الیزابت کوپر
۲۰	۲-۱-۳- دیدگاه ابنی
۲۳	۲-۱-۴- دیدگاه روپر
۳۵	۲-۲- تحقیقات مربوط به ساخت های مصدری در زبان فارسی
۳۷	۲-۳- نظریه ساخت واژه زایشی استاندارد

فصل سوم: طبقه بندی و توصیف داده ها

۴۳	۳-۰-۰ مقدمه
۴۳	۳-۱-۱ حاصل مصدر
۴۳	۳-۱-۱-۱ توصیف، توزیع بیرونی و ساخت موضوعی
۴۹	۳-۱-۲ نتیجه گیری و تحلیل
۵۰	۳-۲-۱ اسم مصدر
۵۰	۳-۲-۱-۱ توصیف، توزیع بیرونی
۵۷	۳-۲-۲ ساخت موضوعی
۶۲	۳-۲-۳ نتیجه گیری و تحلیل
۶۳	۳-۳-۱ مصدر
۶۳	۳-۳-۱-۱ توصیف، توزیع بیرونی
۶۷	۳-۳-۲ ساخت موضوعی
۷۲	۳-۴ جمع بندی

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

۷۳	۴-۰-۰ مقدمه
۷۳	۴-۱-۱ مقایسه مصدر فارسی و اسم فعل انگلیسی
۸۲	۴-۲-۱ مقایسه مصدر و اسم مصدر در فارسی
۹۱	۴-۳-۱ مصدر و اسم مصدر فارسی: تحلیل
۹۸	۴-۴-۱ نتیجه گیری

فصل پنجم: نتایج، پیامدها و پیشنهادات

۹۹	۵-۰-۰ مقدمه
۹۹	۵-۱-۱ نتایج و یافته ها
۱۰۱	۵-۲-۱ پیامدها

۱۰۱	۳-۵- پیشنهاداتی برای پژوهش های آینده
۱۰۲	فهرست منابع فارسی
۱۰۴	فهرست منابع انگلیسی
۱۰۶	ضمیمه ۱
۱۱۶	ضمیمه ۲
۱	واژه نامه فارسی به انگلیسی
۴	واژه نامه انگلیسی به فارسی
	چکیده انگلیسی

فهرست علائم اختصاری

A= agent

Adj= adjective

af= affix

ag= agent

AP= adjectival phrase

Art= article

D= determiner

DP= determiner phrase (D")

F= finite

Gen= genitive

INFL= inflection (I)

IP= inflectional phrase (I")

N= noun

NP= noun phrase

P= phrase

PP= prepositional phrase

PL= plural

proj= projection

S= sentence

sing= singular

SG=singular

Spec= specifier

t= trace

Th= theme

V= verb

VP= verb phrase

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۰- مقدمه

زبان فارسی همواره به عنوان زبان شعر و ادب مورد توجه ادیبان و فرهیختگان بوده است. حفظ و حراست از گنجینه های پر ارزش ادبی و نیز اعتلای زبان فارسی از بعد علمی مستلزم مطالعه و بررسی دقیق و همه جانبه این زبان است. در این راستا این پژوهش به بررسی ساخت های مصدری در زبان فارسی از دیدگاه زبان شناسی نوین پرداخته و در این کار از دیدگاه های بیکر (۱۹۸۵)، روپر (۱۹۸۸)، ابنی (۱۹۸۷) و کوپر (۱۹۹۵) سود جسته است.

شایان ذکر است که زبان شناسان اخیر همگی دارای دیدگاهی هم سو درباره مقوله اسم فعل در زبان انگلیسی هستند و این ساخت را حاصل فرآیندی ساخت واژی می دانند که در نحو صورت می پذیرد. در این پژوهش ضمن بررسی ویژگی های واژی - نحوی در مصدر فارسی نشان داده می شود که شباهت هایی میان این ساخت و ساخت اسم فعل در زبان انگلیسی وجود دارد و هر دو ساخت دارای طبیعتی دوگانه هستند به این معنی که در زیر ساخت دارای ویژگیهای جمله و در روساخت دارای ویژگی های گروه اسمی هستند. به علاوه در این پژوهش رفتارهای واژی - نحوی اسم مصدر نیز مورد مطالعه قرار گرفته و تشابهات و تمایزات اسم مصدر و مصدر از نظر رفتارهای نحوی نشان داده شده است.

این پایان نامه در مطالعه حاصل مصدر تنها به بررسی ویژگی های ساخت واژی و اشاره به ویژگی های نحوی این ساخت بسنده کرده است. بررسی اسم مصدر و مصدر در این پژوهش محدود به مطالعه ساخت درونی (از نظر فاعل، مفعول و متمم ها) و توزیع بیرونی (جایگاه های مختلف و نقش های مختلفی که این ساخت ها در آن ها ظاهر می شوند) این دو ساخت می باشد. از رهگذر این بررسی ها نتایجی به دست آمده است که مبنای تحلیل رفتار این ساخت ها قرار

گرفته است. مقایسه رفتارهای نحوی در مصدر و اسم مصدر نشان می دهد اگر چه هر دو ساخت از اضافه شدن پسوند به ستاک فعلی ساخته می شوند، تحلیلی که در مورد مصدر و طبیعت دوگانه آن ارائه می شود در مورد اسم مصدر صادق نمی باشد. اسم مصدر در نتیجه یک فرایند ساخت واژی در واژگان و در مرحله پیش از نحو ساخته می شود و تفاوتی که در جایگاه فرآیند اشتقاق این دو ساخت وجود دارد منشاء برخی تمایزات رفتاری آن ها می باشد ضمن آنکه علت برخی از تمایزات مصدر و اسم مصدر را بایستی در ماهیت وندهای شرکت کننده در ساخت آن ها جستجو کرد.

این رساله مشتمل بر پنج فصل است. فصل اول به معرفی کلیات پژوهش می پردازد. فصل دوم به بررسی دیدگاه های زبان شناسان درباره اسم فعل انگلیسی و معرفی اجمالی چارچوب نظری این پژوهش یعنی نظریه ساخت واژه زایشی استاندارد اختصاص دارد. فصل سوم به توصیف و طبقه بندی داده های فارسی می پردازد. در فصل چهارم داده های فصل سوم مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد و تحلیلی از رفتارهای نحوی و ساخت واژی مصدر و اسم مصدر به دست داده می شود و فصل پنجم، نتیجه گیری کلی بر اساس تحلیل های فصل چهارم ارائه می دهد.

۱-۱- بیان مسئله، اهداف و ضرورت انجام تحقیق

هدف این پژوهش بررسی ساخت واژی - نحوی ساخت های مصدری در زبان فارسی است. با توجه به رفتارهای نحوی مصدر در زبان فارسی و انواع وابسته های پیشین و پسین آن و نیز چگونگی حضور این ساخت در محور هم نشینی به نظر می رسد که مصدر در زبان فارسی دارای برخی مشخصه های نحوی یک فعل صرف شده خودایستا باشد. به عبارت دیگر مصدر فارسی مانند اسم فعل^(۱) در انگلیسی دارای برخی ویژگی های نحوی فعل خودایستا است.

۱-۲- سوال های تحقیق

در این رساله تلاش شده است تا به سوالات اساسی زیر پاسخ داده شود:

الف- مشخصات ساخت های مصدری در زبان فارسی کدامند؟

ب- آیا این ساخت های مصدری دارای وابسته های نحوی هستند؟

ج- آیا این ساخت های مصدری متضمن تفاوت های نحوی و معنایی هستند؟

۱-۳- فرضیه ها

فرضیه های این پژوهش عبارتند از:

الف- مصدر در زبان فارسی یک اسم برگرفته از فعل^(۱) است که از نظر معنایی و نحوی با مقوله اسم فعل در زبان انگلیسی نزدیک است و اسم مصدر نیز اسمی است که از فعل گرفته می شود ولی ویژگی های نحوی و معنایی متفاوتی از مصدر دارد.

ب- مصدر در زبان فارسی وابسته های فعلی می گیرد ولی اسم مصدر وابسته های فعلی نمی گیرد، هر چند هر دو از نظر نحوی اسم هستند.

ج- ساخت های مصدری متضمن تفاوت های نحوی و معنایی هستند.

۱-۴- روش تحقیق

۱-۴-۱- پیکره زبانی

با توجه به کاربرد گسترده و متنوع ساخت های مصدری در زبان فارسی، چه در گونه نوشتاری و چه در گونه گفتاری، هر دو گونه زبانی به عنوان پیکره زبانی مورد مطالعه قرار گرفته است. به عبارت دیگر پیکره زبانی ما شامل گونه نوشتاری و گونه گفتاری زبان فارسی معیار می باشد.

۱-۴-۲- جمع آوری داده ها

داده های مورد نیاز در این پژوهش به دو طریق مطالعه کتابخانه ای و فیش برداری و مراجعه به شم زبانی گویشوران زبان فارسی معیار گردآوری شده است.

۱-۴-۳- نوع تحلیل و توصیف

داده های جمع آوری شده (در فصل سوم) را در چارچوب نظریه های مطرح شده تجزیه و تحلیل کرده و سعی خواهیم کرد پاسخ قابل قبولی برای سوالات تحقیق ارائه دهیم. این رساله یک پژوهش توصیفی - تبیینی خواهد بود، زیرا پس از توصیف و طبقه بندی داده های فارسی در فصل سوم به تحلیل و تبیین این داده ها در فصل چهارم می پردازیم.

۱-۵- محدودیت ها

در انجام این پژوهش محدودیت هایی وجود داشت که به برخی از آنها اشاره می شود. نخست

1- deverbial noun

آنکه مقالات فنی فراوانی در مورد ساخت های *ing*- دار در زبان انگلیسی وجود دارد که بسیاری از آنها در یک راستا و مکمل یکدیگرند ولی مشکل اصلی بررسی این نکته است که آیا ساخت مصدر در زبان فارسی با ساخت های اسم فعلی^(۱) متناظر است یا، با ساخت های وجه وصفی^(۲) زیرا هر دو ساخت نامبرده از نظر ظاهری *ing*- دار هستند. در جمع آوری داده ها نیز گاهی شم زبانی مؤلف ترکیبی را نادرست می انگاشت در حالیکه برخی از گویشوران همان ساخت را کاملاً قابل پذیرش می دانستند و این، در کار جمع آوری داده ها مشکلات و محدودیت هایی ایجاد می کرد.

۱-۶- پایگاه نظری

چهارچوب نظری این پژوهش، نظریه ساخت واژه زایشی استاندارد می باشد که در فصل دوم پژوهش حاضر (۲-۳) خطوط کلی و اساسی این نظریه به صورت مختصر معرفی خواهد شد.

1- gerundive

2- participial